

Lezing: 2 Korintiërs 4: 6-10 (Naardense Bijbel)

Want de God die gezegd heeft 'uit het duister zal licht schijnen' (Gen. 1,3) is het die heeft geschenen in onze harten, tot verlichting met de kennis van Gods heerlijkheid in het aangezicht van Christus. Maar wij hebben deze schat in aardewerken vaten, zodat zal blijken dat die overgrote kracht uit God is en niet uit ons, in alles verdrukt maar niet in het nauw gebracht, om raad verlegen maar niet radeloos, vervolgd maar niet verlaten, neergeworpen maar niet verloren, altijd de doding van Jezus in het lichaam omdragend, opdat ook het léven van Jezus in ons lichaam blijkt,

Overweging:

Bij de voorbereiding van deze viering waarbij – in een tweeluik van twee vieringen over lichaam en ziel – vandaag het lichaam centraal staat, moest ik denken aan een gedicht van Bette Westera uit de bundel *Was de aarde vroeger plat?* Een bundel met gedichten over vragen die om versjes vragen. Het gedicht heet 'Hoeveel weeg je op de maan?' en ik zal het voorlezen:

'k Zou zo graag wat minder wegen,
maar ik kom alleen maar aan.
Elke keer weer valt het tegen
als ik op dat ding ga staan.
Weer een kilo aangekomen,
weer een kilo ik erbij.
Toch weer te veel taart genomen.
Honderd weeg ik nu, en jij?

Honderdttwintig komma zeven.
En ik kom nog altijd aan.
Wat een leven, wat een leven.
Maar ik weet wel iets. We gaan
samenwonen op de maan.

Daar voel je de zwaartekracht niet en daar leef je
dus overgewichtloos. Zo heerlijk! Daar zweef je.
Daar voel je geen zwaarte, daar heb je geen zorgen.

Perfect! Wanneer gaan we?

Vandaag nog, of morgen.

Dit gedicht treft me. Allereerst vanwege de geestige manier waarop ons bezig zijn met ons lichaam hier wat op de hak wordt genomen. Maar vooral omdat één regel uit het gedicht me treft. 'Weer een kilo aangekomen. Weer een kilo ik erbij.', verzucht de spreker hier. En dat is opvallend. Want deze kilo, die wij liever kwijt zijn dan rijk, die noemen wij doorgaans niet 'ik'.

Het uitgangspunt van deze korte serie over lichaam en geest is dat lichaam en geest bij elkaar horen als twee kanten van dezelfde medaille. Twee kanten die je wel van elkaar kunt onderscheiden, maar die je niet zonder schade uit elkaar kunt trekken. En tegelijk is juist dit uit elkaar trekken van lichaam en geest iets wat eeuwenlang is gebeurd en wat zo diep in onze cultuur is verankerd dat wij het ook nu nog in allerlei gedaantes tegenkomen. En de brieven van de apostel Paulus zijn eeuwenlang op

een manier gelezen en verstaan dat zij dit tegenoverstellen van lichaam en geest – en van lichaam en ziel, vanuit mijn focus op het lichaam ben ik een beetje slordig met het onderscheid – in elk geval niet hebben verhinderd.

De theoloog Jürgen Moltmann schetst aan de hand van drie denkers enkele kenmerken van dit uit elkaar trekken, die bepalend zijn voor de manier waarop de verhouding tussen lichaam en geest door de eeuwen heen in de westerse cultuur werd ervaren. De voorstelling van Plato van de onsterfelijke ziel die onaangedaan blijft van het lichaam en van diens lijden. De voorstelling van Descartes van het lichaam als een ingewikkelde machine die door het denken wordt bestuurd. En het hiërarchische denken van Karl Barth, waar het dienende lijf moet worden beheerst door de van Gods Geest geleide ziel. Al dit heeft diepe invloed gehad op de manier waarop wij mensen denken en leven. De lastige verhouding van de kerk tot lichamelijke en seksualiteit is hier maar één van de voorbeelden. Ik denk nu bijvoorbeeld aan de manier waarop in onze maatschappij zo veel draait om het lichaam, dat perfect moet zijn. In ziektes als anorexia of orthorexia wordt dit schrijnend zichtbaar, maar het is een veel groter en omvattender cultureel klimaat dat een verstoorde verhouding tot het lichaam mogelijk maakt en voedt. Of ik denk aan de manier waarop gezondheid vaak vooral als afwezigheid van ziekte of als algeheel welzijn wordt gedefinieerd. Waardoor wie dit ideaal van gezondheid niet kunnen bereiken, zich uitgesloten voelen van de ogenschijnlijk gezonde meerderheid en normaliteit. Terwijl de werkelijkheid natuurlijk niet zo zwart-wit is. Voor bijna niemand. Gezondheid kan echter ook worden verstaan als het vermogen om je aan te passen aan de wisselende omstandigheden van je lijf. Ouder worden. Ziek zijn. Gezond worden. Lijden. In vrede kunnen wachten op de dood. Gezondheid is hier niet de afwezigheid van functiestoornissen, maar de kracht om met deze stoornissen te leven. Gezondheid is in deze visie de kracht om voluit mens te zijn en om levenszin te zoeken en te ervaren. In gezonde en in zieke tijden. (Moltmann) Bijvoorbeeld in de palliatieve zorg zijn hier op dit moment denk ik belangrijke ontwikkelingen gaande.

Het tegenoverstellen van lichaam en geest is diep in onze cultuur geworteld. Maar ook het verlangen om tot een andere verhouding te komen tot ons lichaam wordt diep gevoeld in onze samenleving. Ik denk dat onder meer de ontmoeting met andere culturen ons heeft geholpen om de verhouding tussen lichaam en geest op een andere manier te denken en om onze lichamelijke op een andere manier te ervaren. Yoga bijvoorbeeld. Of mindfulness. Ik vermoed dat wij onder meer via deze omweg langs andere culturen en godsdiensten ook onze eigen religieuze traditie op een nieuwe manier zijn gaan verstaan. En dat wij de afgelopen decennia steeds meer oog zijn gaan krijgen voor elementen uit onze eigen traditie die ons kunnen helpen om de verhouding tussen lichaam en geest op een heilzame manier te ervaren.

Ik noem er een paar.

Allereerst denk ik aan vormen van spiritualiteit waarbij het hele lijf is betrokken. Vormen van spiritualiteit uit de rijke christelijke traditie die met name protestanten zijn kwijtgeraakt en nu dankbaar herontdekken. Rituelen. Pelgrimeren. Het lopen van een labyrint of stiltewandelen. Meditatie. Maar ook zingen. Of een gebedshouding. Het zijn allemaal vormen van spiritualiteit van buiten naar binnen. Vormen waarbij ons lichaam onze geest kan helpen. En dat mag. Met woorden van Fulbert Steffensky: Zingt het hart? Of zingt alleen de mond? (...) Soms zingt inderdaad alleen de mond. Maar wij zijn goddank niet alleen hart. Wij zijn ook onze mond die het zwakke hart achter zich aan trekt tot het weer op eigen benen kan staan.'

En dan denk ik aan bepaalde voorstellingen uit de christelijke traditie. De incarnatie bijvoorbeeld. Het werkelijk mens worden, vlees worden, lichaam worden van God. God die kind is geworden. Klein en kwetsbaar. Of de voorstelling van de lichamelijke opstanding uit de dood en van de transformatie van het lichaam in de opstanding. Een voorstelling die ons vreemd is geworden. Té onvoorstelbaar. Maar in mijn ogen wel iets om niet zomaar los te laten maar om mee te nemen in de schat van onze traditie. Ook al begrijpen wij het niet. Want uit deze voorstelling blijkt een trouw aan het lichaam die

kostbaar is. En die ons misschien kan helpen om zelf trouw te zijn aan het lichaam. Aan het lichaam van onszelf en aan het lichaam van anderen, waar op onze wereld dan ook.

En ik denk aan de theologie van de apostel Paulus. Bijbelwetenschappers hebben de afgelopen decennia veel meer oog ervoor gekregen hoe relationeel de theologie van Paulus is. Paulus was tweetalig. Diep geworteld in de wereld van de Hebreeuwse Bijbel en de joodse traditie, waar de mens als levende ziel werd verstaan en de hele dualiteit niet speelt, bewoog hij ook in een Griekse context en hanteerde hij ook voorstellingen uit het Griekse denken. Lange tijd werd geprobeerd hier te kiezen en werden deze contexten tegenover elkaar gezet. Maar dat hoeft niet. Ook Paulus houdt vast aan het lichaam. En daarmee ook vast aan de schepping. Door zijn lichaam is de mens met de schepping verbonden. Met zijn lichaam participeert hij aan de schepping. Samen met de schepping wacht de mens op verlossing. Maar deze verlossing is geen achterlaten van het lichaam, maar een transformatie ervan. Met woorden van Huub Oosterhuis: 'Die ons tot een spiegel slijpt waarin uw toekomst zichtbaar wordt.'

Ten slotte denk ik aan een aspect van het denken van Paulus als het gaat om het lichaam, dat mij bijzonder intrigeert. Het lijkt wel alsof Paulus soms niet rechtstreeks spreekt over het lichaam, maar indirect, via God. Op de een of andere manier zit God ertussen, als wij kijken naar het lichaam of spreken over het lichaam. En dat doet iets met wat wij zien en met hoe wij spreken. Ik kom het tegen in onze lezing van vandaag. 'Wij hebben deze schat in aardewerken vaten, zodat zal blijken dat die overgrote kracht uit God is en niet uit ons...' (2 Kor 4, 7) Deze tekst gaat over kwetsbaarheid. Paulus, die zo ongelooflijk veel teweeg heeft gebracht in de wereld, was geen sterk en gezond mens. En hij heeft tijdens zijn reizen veel moeten verduren. Maar omdat hij zowel zijn kwetsbaarheid als ook zijn kracht verbindt met God, verankert in God, lijkt het alsof hij een bijzondere vrijheid ervaart om zich tot zijn kwetsbaarheid én tot zijn kracht te verhouden. Een vrijheid die het lichaam niet loslaat maar die juist met het lichaam verbonden is. Of, zoals Paulus het zegt: 'Altijd de doding van Jezus in het lichaam omdragend, opdat ook het leven van Jezus in ons lichaam blijkt...'

Ik denk dat dit, dit indirecte kijken naar onszelf, ook ons in onze tijd kan helpen om onszelf op een heilzame manier te verhouden tot ons lichaam en tot de hele schepping. Wij hoeven niet rechtstreeks naar onszelf te kijken. Wij mogen onszelf en anderen zien als degenen als die wij worden gezien. Wij mogen ons zien in de liefdevolle blik van God. (Steffensky) En daar waar wij liefdevol worden gezien en daar waar wij anderen liefdevol zien, daar wordt wat wij zien mooi: 'Delf mijn gezicht op, maak me mooi.'

Amen

Ekklesia Leiden
Rapenburg 100
2311GA Leiden
www.ekklesialeiden.nl
info@ekklesialeiden.nl